

به نام خداوند جان آفرین

سلمان هراتی

مشاهیر ایرانی ۳۶

مؤلف: منوچهر علی پور

انتشارات تیرگان

سرشناسه: علی پور، منوچهر، ۱۳۲۹-

عنوان و پدیدآور: سلمان هراتی / مؤلف منوچهر علی پور.

مشخصات نشر: تهران: تیرگان، ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری: ۱۴۴ ص.

فروست: مشاهیر ایرانی ۳۶.

شابک: 978-600-5330-08-3

یادداشت: فیما

یادداشت: کتابخانه: ص. ۱۴۳- ۱۴۴.

موضوع: هراتی، سلمان، ۱۳۳۸-۱۳۶۵. نقد و تفسیر.

موضوع: شعر فارسی -- قرن ۱۴ق -- تاریخ و نقد.

موضوع: شعر فارسی -- قرن ۱۴

رده بندی کنگره: ۱۳۸۸ ۸۲۸ ی ۱۲ / PIR31۳۲

رده بندی دیویی: ۸۵۱/۸۲

شماره کتابخانه ملی: ۱۷۳۱۰۲۲

انتشارات تیرگان

تهران، صندوق پستی: ۱۱۴-۱۷۱۸۵، تلفن: ۸۸۳۱۲۳۹۴ و ۹۱۳۶۱۱۱۵۱۲

www.tiregan.persianbook.net

سلمان هراتی

مشاهیر ایرانی ۳۶

مؤلف: منوچهر علی پور

طراح جلد امیر یاشار عبدالله زاده

لیتوگرافی صدف • چاپ خانه تصویر • صحافی پیوند

نوبت چاپ نخست ۱۳۸۸ • شمارگان ۲۰۰۰ نسخه

قیمت ۲۰۰۰ تومان • شماره نشر ۱۲۱

شابک: ۳-۹۷۸-۶۰۰-۵۳۳۰۰۰۸ 978-600-5330-08-3 ISBN

© حق چاپ: ۱۳۸۸، انتشارات تیرگان

فهرست

۴	 اشاره
۵	 سر سخن
۸	 زندگی شاعر
۱۱	 چه قدر مستند است!
۱۶	 مست لحظه‌های بی‌ریا
۲۱	 وطن‌گرایی در شعر سلمان هراتی
۳۲	 کاربرد واژه‌های بومی در "از آسمان سبز"
۴۳	 تجلی انتظار در شعر سلمان
۵۸	 رنگ در "از آسمان سبز"
۷۱	 بهار در "از آسمان سبز"
۷۶	 آب در سماور کهنه
۸۳	 باورهای مذهبی در شعر
۱۰۴	 گزینه اشعار
۱۴۳	 کتاب نما

اشاره:

ایران اسلامی از یک فرهنگ ارزشمند و اصیلی برخوردار است و چهره‌های درخشان علمی، فرهنگی و ادبی کشور ما از دیرباز زبانزد کشورهای دیگر نیز بوده است.

در کتاب‌های درسی، برخی از بزرگان علمی، فرهنگی و ادبی به طور مختصر برای نسل نو معرفی شده‌اند، اما نیاز است مشاهیر ایرانی برای نوجوانان بهتر شناسانده شود.

انتشارات تیرگان با توکل به خداوند مهربان، تلاش دارد در راستای محتوای کتاب‌های درسی و برای ارتقای سطح علمی نسل جوان، چهره‌های صاحب نام ایرانی را با زبانی ساده و قابل فهم تحت عنوان «مشاهیر ایرانی» برای نسل امروز معرفی نماید.

امیدواریم با معرفی زندگی و آثار مشاهیر ایرانی، گامی مثبت در جهت گسترش فرهنگ کتاب‌خوانی در بین نوجوانان و جوانان برداشته باشیم.

ان شاء الله

شورای بررسی

سر سخن

بررسی اشعار "سلمان هراتی" کاری ست سخت دشوار و بی‌گمان نیاز به یک پشتوانه‌ی سترگ علمی دارد، تا بتوان به راحتی سروده‌هایش و افکارش را، مورد نقد و بررسی قرار داد. البته این نیز دلایلی دارد:

نخست به خاطر ارجمند بودن خود شاعر و این که همواره او دنبال سادگی و حقیقت بود؛ و دیگر به خاطر اندیشه‌ی والا و ستبرش، که مردمی بود و بی‌قرار؛ و به دور از هرگونه تعارف‌ها و روشنفکر‌نمایی‌ها قلم به دست گرفت و شعر سرود.

سروده‌هایش، حرف‌های دل محرومین زمین و زمان بود و خالی از هر گونه بدآموزی‌ها، خیال‌بافی‌ها و مردم‌فریبی‌ها! و این اندیشه‌ی همه‌گیر، چراغی بود در تاریکی و نومیدی. بنابراین او را بزرگ می‌پندارم که بیدارکننده‌ی نسل جوان دوره‌ی خویش بود و در دنیای دهشت‌انگیز، امیدوار می‌سرایید و و رو ناهموار را هموار می‌کرد برای آیندگان. این عوامل، مرا برانگیخت که به بررسی اشعار و افکار این شاعر بزرگ جوان پردازم و نیک می‌دانم که کاری بسیار سخت را برگزیدم و بی‌تردید خوب از پس آن بر نخواهم آمد. به هر حال در حدّ توان خویش و آگاهی ناچیز خویش، نیم‌نگاهی به ژرف ساخت شعر این شاعر می‌افکنم.

البته ناگفته نماند، بزرگواری هم چون حسن حسینی، قیصر امین‌پور، رضایی‌نیا و... مقالاتی در مورد این شاعر نوشتند؛ ولی جا دارد آن‌طور که شایسته است و سزاوار شاعر، در آینده محققین و صاحبان قلم، با دقتی

بیش تر، این شاعر را برای آیندگان بشناسانند.

و اما این دفتر در دو بخش آماده شده که در بخش نخست به بررسی و تحلیل اشعار و افکار "سلمان هراتی" پرداختم و تلاش کردم زیبایی‌ها، فرازاها و مفاهیم بلند شعر او را، آن گونه که هست، مورد بررسی قرار دهم؛ و این که شاعر نگاهش نسبت به اطرافش و در دنیایی که در آن زندگی کرده، چگونه بوده و اساساً از چه پشتوانه‌هایی برخوردار بوده است؟^۱

در بخش دوم نیز، ده شعر سپید از این شاعر را برگزیدم که برای گزینش آن دلایلی دارم:

نخست به دلیل "ژرف ساخت" و هم‌چنین به دلیل مفاهیم کلی این اشعار، که عموماً شاعر به مسایل اجتماعی توجه داشته و بی‌گمان در سرایش این گونه اشعار از پشتوانه‌های ارزشمند فرهنگی، ملی و مذهبی نیز بی‌بهره نبوده است. دلیل دیگر با توجه به "رو ساخت" اشعار و هم‌چنین با توجه به ساختار ظاهری این شعرها، که تقریباً از یک نوع ویژگی برخوردار هستند و حتی از نظر سبک شناختی شاعر به "سبک شخصی" نزدیک شده است. در تعریف "سبک" تعاریف گوناگونی از شاعران، نویسندگان و سبک‌شناسان ارائه شده است. به عنوان مثال امرسون (Emerson) سبک را صدای ذهن نویسنده می‌داند و معتقد است هنرمند، همان طوری که می‌اندیشد و احساس می‌کند، همان طور نیز می‌نویسد. اگر افکار و اندیشه‌هایش مشوّش و یا پیچیده باشد، نوشته‌هایش نیز مشوّش و پیچیده است و اگر افکارش ساده باشد، نوشته‌هایش نیز ساده خواهد بود.^۱

۱- ر.ک. کلیات سبک‌شناسی، سیروس شمیسا. صص ۱۸ و ۱۹.

به هر حال، با بررسی‌هایی که در اشعار "سلمان هراتی" داشتیم، به این نتیجه رسیدیم که از نظر زبان و اندیشه، ایشان به یک سری ابتکاراتی دست بازده‌اند که ویژه‌ی خود اوست و در واقع به نوعی سبک شخصی، در سروده‌هایش رسیده است. برای نمونه اگر به دو شعر "من هم می‌میرم" و "دوزخ و درخت گردو" از دو کتاب "دری به خانه‌ی خورشید" و "از آسمان سبز" نظری داشته باشیم، می‌بینیم که شاعر در این دو شعر با تکرار عبارت‌های "من هم می‌میرم" و "بگذار گریه کنم" دست به قرینه سازی زده و با استفاده از فرمی یکسان، در اکثر پاراگراف‌ها، مفاهیم گوناگونی را در شعرهایش بیان کرده است؛ و یا تکرار برخی از کلمات، عبارات و مفاهیم از بسامد بالایی در اشعارش برخوردار بوده که همه‌ی این‌ها نشان از نزدیک شدن شاعر به یک زبان ویژه‌ی خود و یا به یک سبک شخصی دارد.

... و اما سخت نادرست خواهد بود، اگر بر این باور باشیم که در این نوشتار، به دور از هر گونه اشتباه و تحلیل و بررسی نادرست، تمامی ارزش‌های کار شاعر را مورد بررسی قرار داده‌ام و چشم دارم باریک بینان و نکته سنجان با تأمل و ژرف نگری، باورهای نادرست مرا در این نوشتار، بر من یادآور شوند؛ و چه قدر زیبا اقبال لاهوری "به یاران طریق" خویش می‌گوید:

چو رخت خویش بر بستم از این خاک

همه گفتمند: با ما آشنا بود

ولیکن، کس ندانست این مسافر

چه گفت و با که گفت و از کجا بود؟!

□ زندگی شاعر

در یکی از روزهای سرسبز بهار سال ۱۳۳۸ در روستای مَزرَدِشْتِ خَرَم آباد تنکابن فرزندی از پدری به نام "عقیل" و مادری به نام "نقره" به دنیا آمد که بعدها نام "سلمان" را بر او نهادند که ظاهراً نام جدش بوده است.

تحصیلات ابتدایی اش را در زادگاهش به اتمام رساند و پس از آن جهت گذراندن دوره‌ی متوسطه در خرم آباد تنکابن، در رشته‌ی ادبی، شبانه، به ادامه تحصیل پرداخت. پس از اخذ مدرک دیپلم ادبی جهت گذراندن خدمت سربازی وارد نظام شد و بعد از قبولی در رشته‌ی هنر در مرکز تربیت معلّم تهران به ادامه تحصیل مشغول و پس از فارغ التحصیل شدن به عنوان معلّم "هنر" جهت تدریس، روانه‌ی یکی از روستاهای شهرستان لنگرود به نام واجارگاه شد.

سلمان هراتی در سال ۱۳۶۱ ازدواج می‌کند و صاحب دو فرزند به نام‌های "رابعه" و "رسول" می‌شود؛ و سرانجام در روز جمعه نهم آبان سال ۱۳۶۵ هنگام عزیمت به شهرستان لنگرود روستای واجارگاه، بر اثر سانحه‌ی تصادف، از این جهان رخت برمی‌بندد و به سرای باقی می‌شتابد.

آری! سلمان هراتی این "امانت‌دار نجابت جنگل" بی شک